

میلیاردرهای داووس و فاجعه اقلیمی: همه آنچه از پیش می‌دانستیم

امین درودگر

مجمع جهانی اقتصاد آخر هفته گذشته در داووس برگزار شد. بحث بر سر بحران اقلیمی، به ویژه تخریب گسترده طبیعت و نابودی حیات وحش یکی از موضوعات کلیدی این اجلاس مقرر شده بود. اما همان‌طور که فعالان محیط زیست پیش‌بینی می‌کردند، خبر خوشی برای اقلیم از این مجمع بیرون نیامد. در عوض، رسوایی‌ها تنها خبر اقلیمی مجمع جهانی اقتصاد بود.

پرداختن به بحران اقلیمی یکی از موارد بحث در مجمع جهانی اقتصاد بود. بحث‌ها در این باره در جلسه‌های عمومی، پنل‌های تخصصی و دیدارهای خصوصی انجام شد. شماری از چهره‌های سرشناس و سلبریتی‌ها نیز در این مجمع حضور یافتند. فعالان محیط زیست نیز در میان مهمانان بودند.

گرتا تونبرگ، فعال نوجوان محیط زیست و مبتکر اعتصاب اعتراضی دانش‌آموزان در جنبش «جمعه‌ها برای آینده» یکی از حاضران بود. تونبرگ در سخنرانی‌اش در داووس گفت:

«من به گروهی از فعالان اقلیمی پیوستم که از شما، قدرتمندترین و پرنفوذترین رهبران سیاسی و کسب‌وکار جهان می‌خواهند دست به اقدام ضروری بزنید. ما می‌خواهیم که شرکت‌کنندگان در مجمع جهانی اقتصاد امسال از شرکت‌ها، بانک‌ها، نهادها و دولت‌ها فوراً سرمایه‌گذاری در اکتشاف و استخراج سوخت‌های فسیلی را متوقف کنند.»

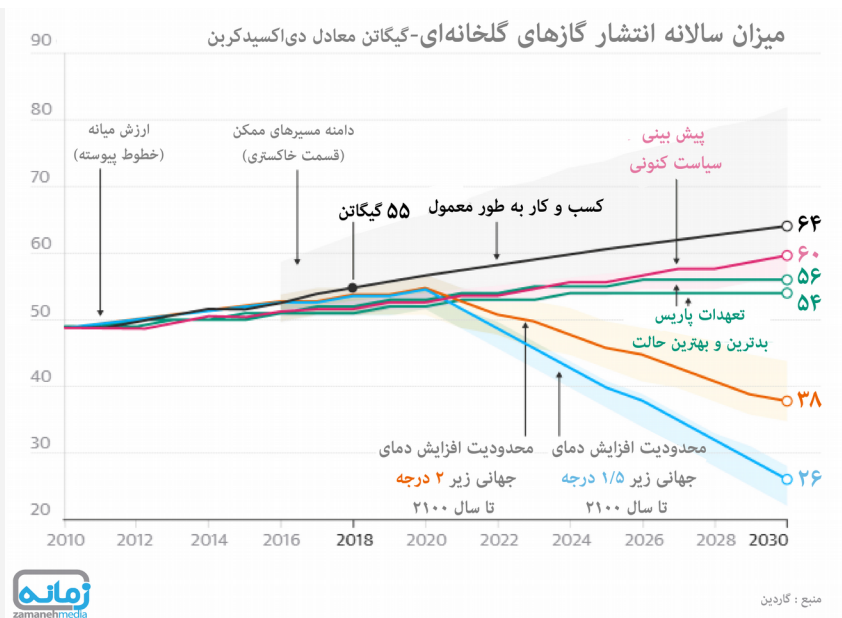
بسیاری دیگر از فعالان محیط زیست بر چنین چیزی تأکید داشتند. پاسخ میلیاردرها و سیاستمداران چه بود؟ در بهترین حالت، شانه بالا انداختن. در بدترین حالت، همچون در نمونه دونالد ترامپ، رئیس‌جمهوری ایالات متحده و استیو منوچین، وزیر خزانه‌داری‌اش، تحقیر تونبرگ. منوچین به چهره سال مجله تایم گفت که بهتر است برود مدرک اقتصاد بگیرد و بعد درباره چنین چیزهایی حرف بزند. (و جواب تونبرگ به پرسش خبرنگاری در این باره که آیا این حملات تأثیری بر او داشته است یا خیر: «قطعاً هیچ تأثیری»).

گزارش‌های سازمان ملل در یک و سال نیم اخیر تصویر هراسناکی از آینده بشر به تصویر کشیده اند. اگر انتشار گازهای گلخانه‌ای و گرمایش زمین با روند فعلی پیش برود، پیامدهای وخیم تغییرات اقلیمی در زمان حیات اغلب ما ساکنان زمین هویدا خواهد شد: خشکسالی، قحطی، مهاجرت‌های اقلیمی انبوه، بیابان‌زایی، پدیده‌های اقلیمی حاد، سیل، خسارت‌های اقتصادی، آتش‌سوزی‌های طبیعی گسترده و بسیاری موارد دیگر که به گفته سازمان ملل به «آپارتاید اقلیمی» ختم خواهد شد.

به گفته سازمان ملل، اکثر دولت‌های جهان همچون میلیاردرهای داووس برای جلوگیری از تغییرات اقلیمی کاری نکرده اند. حتی توافق پاریس (۲۰۱۵) که تاریخی خوانده شده است، در تحلیل نهایی کاری از پیش نخواهد برد.

حتی در صورت عمل تمام کشورها به تعهدات برآمده از توافق اقلیمی پاریس (۲۰۱۵)، باز هم بسیار محتمل است که متوسط درجه حرارت زمین نسبت به دوران پیشاصنعتی بین ۳,۴ تا ۳,۹ سلسیوس افزایش یابد و تأثیرات ویرانگر تغییرات اقلیمی را به همراه آورد (نمودار ۱).

همان طور که در نمودار ۱ نشان داده شده، جهان باید به سمت خط آبی روشن زیرین پیش برود تا افزایش درجه حرارت زیر ۱,۵ درجه باقی بماند. برای باقی ماندن زیر ۲ درجه، خط نارنجی مسیر را نشان می‌دهد. اگر بزرگ‌ترین دستاورد دیپلماسی اقلیمی، یعنی معاهده پاریس شرط باشد، باز هم درجه حرارت تا پایان قرن بیش از ۲ درجه افزایش خواهد یافت (خطوط سبز) و اگر هیچ تغییری در سیاست‌های پیشین انجام ندهیم، خط سیاه سرنوشت سیاره را رقم می‌زند. سیاست‌های کنونی هم چندان بهتر نیستند و خط ارغوانی آنها را نمایندگی می‌کند.

نمودار ۱ - سناریوهای مختلف تولید گازهای گلخانه‌ای و گرمایش زمین مرتبط با آن - جهان باید به سمت خط

آبی زیرین پیش برود

سلبریتی‌ها و جت‌های خصوصی

شماری از چهره‌های سرشناس ثروتمند در داووس از دغدغه اقلیمی دفاع کردند. شاید سرشناس‌ترین پرنس چارلز بریتانیا بود که در برابر دوربین‌ها از دست دادن با مایک پنس، معاون اول رئیس‌جمهوری ایالات متحده - از دولتی متشکل از انکارگران تغییرات اقلیمی - طفره رفت. چارلز در این اجلاس گفت:

«گرمایش جهانی، تغییرات اقلیمی و از دست رفتن فاجعه‌بار تنوع زیستی بزرگترین تهدیدهای پیش‌روی بشر در تاریخش هستند و تا حد زیادی، محصول فعالیت خود ما. من بیشتر زندگی‌ام را به تجدید هارمونی بین انسانیت،

طبیعت و محیط و تشویق به مسئولیت شرکتی، اجتماعی و محیط زیستی اختصاص داده ام. اما اکنون وقت آن است که به سطح بعدی برویم. برای تضمین امنیت آینده و رونق آن، باید الگوی اقتصادی‌مان را تکامل بخشیم.»

اما پرنس چارلز، همچون تمام سلبریتی‌ها و رهبران و میلیاردرهای دیگر با جت خصوصی به محل اجلاس آمده بود.

سوخت هواپیما یکی از آلاینده‌ترین سوخت‌های فسیلی است. تنها در سال ۲۰۱۸، هواپیماهای مسافربری ۹۱۸ میلیون تن گاز دی اکسید کربن، یعنی حدود ۲,۴ درصد کل دی اکسید کربن تولیدشده در آن سال را در جو آزاد کردند.

بنا بر برآوردها، صنعت هوانوردی تا ۲۰۵۰ مسئول ۲۲ درصد از مجموع انتشار گازهای گلخانه‌ای در جهان خواهد بود.

سال گذشته، شمار پرواز میلیاردرها با جت‌های خصوصی به داووس رکورد زد. ۶۰۰ پرواز با جت خصوصی به این شهر کوچک سوئیسی ثبت شد. این رقم شامل پرواز رهبران و سران کشورها نمی‌شد. در سال جاری، تفاوتی در این مسأله ایجاد نشد، با این‌که یکی از موضوعات اصلی برخورد با پدیده گرمایش زمین بود.

سرمایه‌داری شرکتی و جهان رو به ویرانی

ریاکاری میلیاردرهایی که دغدغه طبیعت دارند و سوار بر جت خصوصی به اجلاسی برای بحث درباره آن می‌روند، آزاردهنده است اما آن‌قدرها اهمیت ندارد.

مورد آزاردهنده دیگر این است که همچون اجلاس اقلیمی دسامبر ۲۰۱۹ در اسپانیا، همه فعالان محیط زیست می‌دانستند نتیجه‌ای به دست نخواهد آمد. این پیش‌بینی در مورد مجمع عمومی جهانی اقتصاد قوی‌تر هم بود.

گرتا تونبرگ که همچون سال گذشته با قطار به داووس رفت، در انتهای مجمع امسال به همین موضوع اشاره کرد: «قبل از اینکه به اینجا بیاییم، مطالباتی برای این مجمع جهانی اقتصاد داشتیم. قطعاً این مطالبات کاملاً نادیده گرفته شدند ولی ما هیچ انتظار دیگری هم نداشتیم. زیرا همان‌طور که گفتم، تا وقتی علم نادیده گرفته شود، فکت‌ها به حساب نیایند و با وضعیت فعلی به عنوان بحران برخورد نشود، رهبران جهان و رهبران دنیای کسب‌وکار می‌توانند چشم‌هایشان را بر وضعیت ببندند و تصور کنند که نباید هیچ کاری انجام بدهند، چون به پاسخگویی وادار نمی‌شوند.»

دلیل آن روشن است. ابرشرکت‌های چندملیتی نمی‌خواهند بیشینه‌سازی کوتاه‌مدت سودشان را فدای محافظت از اقلیم کنند و در واقع، داووس نمونه روشنی از قدرت و نفوذ شرکت‌های بزرگ و سرمایه‌داران آنها در عصر نولیبرالیسم بر دولت‌ها و فرآیند تصمیم‌گیری سیاسی در سطحی جهانی است. بدترین آنها: غول‌های نفتی.

دو سال پیش، «پایگاه داده تولیدکنندگان بزرگ کربن» همراه با انستیتو «پاسخگویی اقلیمی» در گزارشی **نشان دادند** که چگونه ۱۰۰ تولیدکننده بزرگ نفت و سوخت مسئول انتشار بیش از ۷۰ درصد انتشار گازهای گلخانه‌ای جهان از ۱۹۸۸ به این سو هستند.

۹ اکتبر ۲۰۱۹ نیز روزنامه بریتانیایی «گاردین» با استفاده از داده‌های انستیتو پاسخگویی اقلیمی فاش کرد که مسئولیت «یک سوم کل انتشار گازهای گلخانه‌ای در عصر مدرن» - معادل ۴۸۰ میلیارد تن دی اکسید کربن از ۱۹۶۵ به این سو - با تنها ۲۰ شرکت تولید سوخت فسیلی است.

شورون، اکسون، بی‌پی، و شل، چهار غول نفتی بزرگ غرب، به تنهایی ۱۰ درصد کل گازهای گلخانه‌ای از ۱۹۶۵ به این سو را تولید کرده اند.

هرچند نباید شرکت‌های دولتی تولید نفت را نادیده گرفت: آرامکوی عربستان سعودی در صدر فهرست است، گازپروم روسیه در رده سوم، و شرکت ملی نفت ایران در رده پنجم.

علاوه بر تولیدکنندگان سوخت فسیلی، شرکت‌های ساخت‌وساز و حمل و نقل نیز آلاینده‌های شدیدی هستند.

هرچند شماری از نظریه‌پردازان اروپایی نام عصر جدید را به دلیل تأثیر انکارناپذیر بشر در تغییر طبیعت «آنتروپوسن» (انسان‌مرکز) نام‌گذاری کرده‌اند، سهم همه بشریت در آلودگی یکسان نیست. کشورهای به اصطلاح توسعه‌یافته از زمان انقلاب صنعتی و ثروتمندان به طور کلی در استخراج و تصاحب منابع طبیعی و مصرف آنها پیش‌تاز بوده‌اند. حاضران در مجمع جهانی اقتصاد به لحاظ تاریخی بزرگ‌ترین سهم را دارند.

گرتا تونبرگ در مجمع جهانی اقتصاد ۲۰۱۹ به سادگی مشکل را بیان کرده بود:

«بعضی می‌گویند که بحران اقلیمی چیزی است که ما آفریده ایم، اما این درست نیست، چون اگر همه مقصر باشند، آن وقت هیچ کس تقصیرکار نیست. و قطعاً کسانی مقصرند. برخی آدم‌ها، برخی شرکت‌ها، برخی تصمیم‌گیرندگان به طور خاص، دقیقاً می‌دانند و می‌دانستند که چه ثروت‌های بی‌قیمتی را قربانی کرده‌اند تا مقادیر غیرقابل‌تصور پول به دست بیاورند. و تصور می‌کنم خیلی از شما که امروز اینجا هستید، به آن دسته آدم‌ها تعلق دارید.»

اقلیم و مسأله نژاد

از مدت‌ها پیش، به ویژه با سر برآوردن گروه فعالان بین‌المللی «شورش نابودی» مسأله نژاد به یکی از بحث‌های اکتیویسم اقلیمی بدل شده است. بیشتر فعالان محیط زیست را سفیدپوستان غربی تشکیل می‌دهند و فعالان غیرسفیدی هم که وجود دارند، از سوی رسانه‌ها باز‌نمایی نمی‌شوند.

تغییرات اقلیمی به گواه پژوهش‌های انجام‌شده ابتدا آسیب‌پذیرترین قشرهای اجتماعی در هر کشور را هدف قرار می‌دهد. مهاجرت‌های اقلیمی از مناطق حاشیه‌ای‌تر با امکانات محدود به حاشیه شهرهای بزرگ‌تر رخ می‌دهد. فقر تشدید می‌شود و فقرا فقیرتر.

مبارزه‌های بینابخشی (intersectional) به این دلیل به یکی از مهمترین بحث‌های فعالان معاصر بدل شده‌اند که باید مبارزه طبقاتی علیه فقر و انواع تبعیض نژادی و جنسیتی و ... در جبهه فرودستان و به‌حاشیه‌رانده‌شدگان را با مبارزه طبقاتی علیه تغییرات اقلیمی در جبهه همان فرودستان و به‌حاشیه‌رانده‌شدگان هم‌زمان پیش برد.

با این حال، قرن‌ها استعمار «اعتماد» را از بین برده است. تکثیر گفتارهای مهاجرهراسانه در پنج سال اخیر در سرتاسر اروپای غربی، به ویژه علیه مسلمانان نیز در این کنارگیری غیرسفیدها از سفیدها بی‌تأثیر نبوده است.

جایی هم که اقلیم این دو را به یکدیگر نزدیک می‌کند، سیاست‌های بازنمایی رسانه‌ای مسأله‌ساز می‌شود: نمونه اخیر آن، حذف کردن یک فعال سیاه از عکس دسته‌جمعی فعالان محیط زیست.

ونسنا ناکاته، فعال محیط زیست نوجوان از اوگاندا، در عکسی دسته‌جمعی در کنار گرتا تونبرگ و سه فعال سفیدپوست دیگر ایستاده بود، اما وقتی خبرگزاری «آسوشیتدپرس» عکس فعالان را منتشر کرد، تصویر او حذف شده بود.

خبرگزاری «رویترز» هم که عکس او را منتشر کرده بود، نامش را به اشتباه ناتاشا موانسه از زامبیا قرار داد. ناکاته به این نژادپرستی در بازنمایی اعتراض کرد.

مجمع جهانی اقتصاد پس از گزارش‌های تهدیدآمیز درباره اقلیم برپا شد. الیزابت ماروما مرما، رئیس جدید کنوانسیون ملل متحد درباره تنوع زیستی دوشنبه ۲۰ ژانویه / ۳۰ دی و در آستانه اجلاس مجمع جهانی اقتصاد در داووس به رهبران جهان هشدار داده بود که اگر نتوانند در سال جاری برای مقابله با روند انقراض جانوران به نتیجه مشترک برسند، بشریت در آینده باید کل سیاره زمین را وا بدهد. قرار بود در مجمع جهانی اقتصاد سال جاری، از دست رفتن تنوع زیستی به عنوان سومین خطر بزرگ پیش‌اروی جهان به بحث گذاشته شود. اما اتفاقی نیفتاد.

مبارزه مردمی، در بی‌توجهی دولت‌ها، تنها راه فشار آوردن بر صاحبان قدرت و سرمایه برای کاستن از روند تخریب طبیعت است. حاضران در داووس ضامن‌های ادامه روند کنونی اند. همان‌طور که پایال پارخ، فعال اقلیمی در گاردین می‌نویسد: «اگر ثروتمندان و مشهورها در داووس می‌خواهند واقعاً به بحران اقلیمی بپردازند، باید این اجلاس را به آخرین اجلاس مجمع جهانی اقتصاد بدل کنند.»

برنامه آینده برای نجات اقلیم را گرتا تونبرگ تلویحاً در میان ده هزار معترض اقلیمی خشمگین در سوئیس پیش از رفتن به داووس خطاب به رهبران و میلیاردرها اعلام کرد: «شما هنوز اصل قضیه را ندیده اید!»